

Bu çalışma, 5–9 Eylül 2012 tarihleri arasında İzmir Karaburun’da düzenlenen

“**kapitalizmin kısılcında doğa – toplum – teknoloji**” temalı

7. Karaburun Bilim Kongresi’nde sunulmak üzere hazırlanmıştır.

Kongre sırasında bildiriye dinleyenlerin önceden okumuş olarak tartışmalara katılabilmesi için bu formatta web sitemizde yayımlanmıştır.

Atıfta bulunabilmek için yazar(lar)ın iznine başvurmanızı rica ederiz.

Karaburun Bilim Kongresi Düzenleme Kurulu

26.08.2012

KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARI TEKNOLOJİSİNDEKİ DEĞİŞİMİN TOPLUMSAL YAPIYA ETKİSİNE ÖRNEK OLARAK ÇİZGİ FİMLER VE ŞARKILAR¹

ÖZET

Toplumların ortak bir birlikte yaşama kültürü oluşturmasında en etkili unsurlardan birinin toplumların ve toplumları oluşturan sosyal grupların kolektif kültürlerini şekillendiren kolektif bellekleri olduğu iddia edilebilir. Zira birlikte yaşama kültürü büyük ölçüde değişik gruplar tarafından üzerinde uzlaşılan bir takım kurallara ve “doğru davranış” tanımlarına uygun olarak oluşturulur. Çoğunluk tarafından tercih edilen “doğru” tanımları dolayısıyla da kolektif bellek ise günümüzde büyük ölçüde kitle iletişim araçlarından alınan bilgiler doğrultusunda belirlenmektedir². Dolayısıyla “yığınlar artık kendi dünyalarını ve dış dünyayı enformasyon ağından yayılan imgelerle, kültür kodlarıyla algılamaya başlamıştır³.” Pembe dizilerin, “En Sevilen 10 Şarkı” listelerinin, çizgi filmlerin, reklamların vb. kültürel değişime hiç de azımsanamayacak etkileri olduğu unutulmamalıdır⁴. Yaşadığımız coğrafyada yakın geçmişte popüler olmuş çizgi film ya da şarkılar bir ölçüde coğrafyamızın sağlıklı bir birlikte yaşama kültürü oluşturabilme potansiyelini tahmin edebilmemizi sağlayabilir.

Yakın geçmişte popüler olmuş eserler kültürün oluşmasında azımsanamayacak bir etkiye sahiptir. Kültür, bir insan topluluğundan beklenen davranışları tayin eden rolleri oluşturan düzenlenmiş bir davranışlar, düşünceler ve duygular bütünü olarak tanımlanabilir⁵. Öte yandan, kültürün doğadan farkı ise bir tercih sorunu olduğundan manipüle edilebilir olmasıdır. Kültürel normlar manipüle edilebilen normlardır⁶. Kültürel normlar günümüzde en çok kitle iletişim araçlarıyla yayılan popüler kültür ürünleriyle manipülasyona uğramaktadırlar. Kitle iletişim araçları teknolojisinin gelişmesi kitle iletişim araçlarına hakim olan egemen sosyal grupların kendi söylem ve değer yargılarını daha geniş kitlelere daha kısa sürede yayarak kitlelerin mevcut düzene entegre edilmelerini kolaylaştırmaktadır. Ancak aynı kitle iletişim araçlarını kullanabildikleri ölçüde mevcut toplumsal yapıya muhalif olanlar da sistemin dayattığı değer yargılarından özgürleştirebildikleri ölçüde aynı araçlarla toplumu değiştirebilme imkanına sahiptirler.

Özellikle kitle iletişim araçlarıyla yaygınlaştırılan popüler kültür ürünleri kişilerin ve sosyal grupların kimlik oluşturma süreçlerini etkileyebilmektedirler. Kimlik kazanma süreci özdeşleşmeyle başlar⁷. Birey, benzer özelliklere sahip olduğu kişilerin ortak profillerini gelişim sürecinde model alır ve toplumsal yaşamda kendisinin değişik

¹ Bu denmenin başlığına ilham veren makale için bkz. Gizem Sezgin, İçimizdeki Calimero,

<http://www.haberinioku.com/haberdetay/6122--icimizdeki-calimero.html>

² Roland Barthes, Çağdaş Söylenler, çev. Tahsin Yücel, Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul 1990, s.125.

³ R. Barthes ,a.g.e..s.118.

⁴ Michael Vincent Miller, İkili İlişkilerde Terörizm, çev. Sinem Gül, Varlık Yayınları, İstanbul, 1997, s. 161.

⁵ Maurice Duverger, Siyaset Sosyolojisi, çev.Şirin Tekeli, Varlık yayınları,İstanbul,?,s.74.

⁶ Zygmunt Bauman,Sosyolojik Düşünmek, çev. Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Yayınları, 2004, s.160-161.

⁷İsmet Yazıcı, Kitle İletişiminde İmaj Kuramsal Bir Yaklaşım, Bilim Yayınları, İstanbul, 1997, s.39.

görünümlerinin eskiz çalışmalarına başlar. Toplumun bizim için seçtiği rol, bir süre sonra bize kendi tercihimizmiş gibi gelmeye başlar⁸. Çünkü “yaptığımız işlere başkasının gözü değdiği an, ister istemez o göze hoş görünmeye çalışırız ve yaptığımız hiçbir şey dürüstçe olmaz⁹. Yaptıklarımızın dürüstlük oranı çocukken özdeşlik kurulan çizgi film kahramanlarının ya da popüler olmuş şarkıların empoze ettiği değer yargıları tarafından da etkilenir.

I. GİRİŞ

İnsan, iletişim kurabilmek için kendi sembollerini üreten bir varlık olarak, mensup olduğu topluluklar arasında, onların sentezi tarafından belirlenen “bilinci” ile hareket ederek, eylemleriyle bağlantı kurmakta ve bu toplulukların etkileşim içine girmesini sağlamaktadır¹⁰. Bu etkileşim sürecinde, bilinçli eylemlerin yanı sıra, bilinçaltında sembellere yüklenen anlamlar da etkili olmaktadır¹¹. Çocukluk çağında izlenen çizgi filmler ve ergenlik döneminde dinlenen şarkılar bilinçaltındaki sembellere yeni anlamlar yükleyen birer veri olarak değerlendirilebilir.

Öte yandan semboller, somut olan gösterilenin soyutlama yoluyla yeniden tasarlanması sonucu (iletişim kurma amacıyla) ortaya çıkan göstergelerdir. Ancak, her soyutlama somut var oluşun eksik ve kısmen yanlış bir tasarımıdır; bu yanlışlık soyutlamanın kendisini de soyutlayıcı da olumsuz etkiler¹². Zira, günlük dilin simgeleri, algılayan ve düşünen bilince işleyip nüfuz ettiği oranda, ona hakim olur¹³. Bu nedenle, bir sorun irdelenirken ne kadar çok insanın bakış açısı göz önünde bulundurulabilirse o sorun hakkında o kadar geçerli bir görüşe ulaşılır¹⁴. Ancak, insanın iyiyi kötünün açıkça ayırt edilebildiği bir dünya dilemesi ve anlamadan önce yargılayabilme isteği, bunu zorlaştırmaktadır¹⁵. Söz konusu durum kişi ve grupları kategorize ederek tipikleştirmeye dolayısıyla önyargılara neden olmaktadır. Popüler kültür ürünleri ise önyargıların ve mitosların yayılması ve güçlenmesinde önemli birer araçtır.

Popüler kültür ürünleri toplumun kolektif karakter özelliklerinin şekillenmesinde büyük etkilere sahiptirler. Her insan, gündelik dili ve insan yapısı nesnelere kullanmayı öğrendiği, gerek olgular ve değerlerden gerekse normlarla kurallara uymaya hazır olmaktan oluşan belirli bir arka plan bilgisi edindiği bir gündelik ortamda yetişir¹⁶. Gündelik ortamda kolektif olarak oluşturulan toplumsal karakter özellikleri, bireysel karakter özelliklerini büyük ölçüde

⁸ İ. Yazıcı, a.g.e..s.41.

⁹ Milan Kundera, Varolmanın Dayanılmaz Hafifliği, Fatih Özgüven, İletişim Yayınları 1987, 11. baskı.”, s.121.

¹⁰ Kenneth Burke, Language as Symbolic Action, University of California Press, Londra, 1984, s.3-25; Clifford Geertz, The Interpretation of Cultures, Fontana Press, Londra 1993, s.10-13;

¹¹ Carl G. Jung, “Approaching the Unconscious”, Man and His symbols, Dell publishing, New York, 1968, 1-95.

¹² Max Horkheimer, Akıl Tutulması, çev.Orhan Koçak, Metis Yayınları, İstanbul, 1994, s.175.

¹³ Jürgen Habermas, ‘İdeoloji’ Olarak Teknik ve Bilim, çev.Mustafa Tüzel, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2001, s.20.

¹⁴ Hannah Arendt, Geçmişle Gelecek Arasında, çev.Bahadır Sina Şener, İletişim Yayınları, İstanbul 1996, s.290.

¹⁵ Milan Kundera, Roman Sanatı, çev.İsmail Yerguz, Afa Yayıncılık, İstanbul 1989, s.15.

¹⁶ Agnes Heller & Ference Heller, Postmodern Politik Durum, çev.Şükrü Argın & Osman Akınhay, Öteki Yayınevi, Ankara, 1993, s.51.

belirler¹⁷. Zira, kişinin dünyası içinde var olduğu ilişkilerin bir modelidir ve kişinin kendisi de bu dünyanın tasarlanmasında yer alır¹⁸.

Diğer yandan insanın karakterini büyük ölçüde belirleyen mensup oldukları sosyal grupların ortak belleklerinde yaşanan her yeni olay ve meydana gelen her yeni olgu ile ilgili olarak gerçeklerden ziyade gerçek hakkında söylenen ve gerçek olduğuna inanılan şeylerin kaydedildiği ileri sürülebilir¹⁹. Söz konusu kaydın en yoğun ve faal bir biçimde yaşandığı dönemler ise çocukluk ve ergenlik dönemleridir.

Muhtemelen, özellikle seksenli yıllarda ve doksanların başında çocuk olanların yaşamlarını oldukça fazla etkileyen figürlerden biri de içinden çıktığı yumurtanın bir parçasını şapka olarak kullanan küçücük, kara, ince sesli bir civcivdir. Her serüvenin sonunda “Ama bu haksızlık!” diye çığlık atan Calimero²⁰, He-man²¹ ve Şirinler²² adlı çizgi filmlerle aynı dönemde televizyonda gösterilmiştir. Söz konusu çizgi filmler, Türkiye’de o dönemde çocuk olanların pek çoğunun, olayları ve olguları algılama ve değerlendirme süreçlerinin yanı sıra bireysel ve toplumlar değişime yönelik eylemlerinin üzerinde de büyük bir etkiye sahiptir. Calimero’nun en popüler olduğu dönemin bir başka ilginç özelliği de Cem Karaca şarkılarındaki değişimdir. Söz konusu değişim aslında sadece Karaca’nın o döneme kadar özdeşleşmiş olduğu ideolojinin taraftarlarındaki değişimi değil aynı zamanda Türkiye’deki her kesimden pek çok insanın yaşadığı değişimi de fark edebilmemizi sağlayabilecek önemli bir göstergedir. Bir yandan Calimero, He-man ve Şirinler’in kader birliği üzerinde düşünüp bir yandan da “Tamirci Çırağı”²³ ve “Kahya Yahya”²⁴ isimli şarkılar arasındaki farklara bakmak sadece Türkiye’de değil aynı dönemde benzer süreçlerden geçen komşu ülkelerde de nasıl bir birlikte yaşama kültürü oluşabileceğini görmeyi sağlayabilir. Öte yandan sözü geçen Cem Karaca şarkılarını, Münir Nurettin’in sesinden dinlenen “Beni Kör Kuyularda Merdivensiz Bıraktın”²⁵ ile Oya-Bora’nın söylediği “Sevmek Zamanı”²⁶ arasında verilmiş bir es, bir boşluk olarak düşünmek de mümkündür. Zaten “Sevmek Zamanı”nın giriş kısmı kör kuyularda bırakılmış bir ruh hailini çağrıştırmakta ve giriş bölümü ile şarkı arasında da birkaç saniyelik bir boşluk bulunmaktadır.

Bahsi geçen çizgi filmler ve şarkılar belirli dönemlerde Türkiye’de yaşayan çocukları ve gençleri derinden etkilemiş olan kültür ürünleridir. Dolayısıyla söz konusu kültür ürünlerinin toplumsal yapının şekillenmesinde etkili oldukları ileri sürülebilir.

¹⁷ Yuri Davidov, Özgürlük ve Yabancılaşma, çev. Sargut Şölçün, Bilim ve Sosyalizm Yayınları, Ankara, 1990, s.49-50.

¹⁸ Rollo May, Yaratma Cesareti, çev. Alper Oysal, Metis Yayınları, İstanbul, 2001, s.71.

¹⁹ Richard Rorty, “Pragmatistin Yolculuğu”, Yorum ve Aşırı Yorum, der. Umberto Eco, çev. Kemal Atakay, Can Yayınları, İstanbul 2003, s.112.

²⁰ Bkz. <http://en.wikipedia.org/wiki/Calimero> ; <http://www.eksisozluk.com/show.asp?t=calimero> ; <http://www.youtube.com/watch?v=vSCp2aaoOUw>

²¹ Bkz., <http://www.eksisozluk.com/show.asp?t=he-man> ; <http://www.youtube.com/watch?v=7yeA7a0uS3A>

²² Bkz. <http://www.smurf.com/en/home/> ; <http://www.youtube.com/watch?v=zDxNBzbJrx8>

²³ www.youtube.com/watch?v=rtGpYYyGOkI

²⁴ http://www.youtube.com/watch?v=gJt5_70Cz1c

²⁵ www.youtube.com/watch?v=XLEtE0q3sX0

²⁶ www.youtube.com/watch?v=Ogm4P8WCjvo

II. ÇİZGİ FİLMLERDEKİ KALIP YARGILAR

Toplumsal yapı, toplumsallığı paylaşan kişi ve gruplar arasındaki bilinçdışı şekilde yapılaşmış iletişim sistemi olarak tanımlanabilir²⁷. Toplumsal yapının niteliğini belirleyen kültür de, insanlar arası iletişim ilişkilerinin bir ürünüdür²⁸.

Öte yandan unutulmamalıdır ki, kültürün en önemli işlevlerinden biri, bireylerin kendi içlerine kapalı bilinçleri arasında bir köprü kurarak onları birbirine bağlamasıdır²⁹. Zira, insanların birbirleriyle iletişim kurabilmeleri olasılığıyla, kültürel niteliklerinin benzerlik oranı doğru orantılıdır. Denilebilir ki; iletişim ilişkileri ile toplumsal kültür karşılıklı etkileşim içindedir³⁰. İçimizdeki Calimero'ya karşı yaklaşımımızı da büyük ölçüde girdiğimiz iletişim ilişkileri ile toplumsal kültür arasındaki etkileşimin belirlediği savunulabilir.

Calimero, bir deterjan markasının reklamını yapmak amacıyla altmışlı yıllarda İtalya'da gösterilmeye başlanan, daha sonra ise isim hakkını alanlar tarafından seksenli ve doksanlı yıllarda Japonya'da üretilmeye devam edilen bir çizgi dizidir. Çizgi diziyeye adını veren (anti)kahraman büyük olasılıkla çocukluklarında izleyicisi olanların ergenlikleri ve ilk gençliklerinde Oğuz Atay'a hak ettiği ama daha önce elde edemediği büyüklükte bir okuyucu kitlesi rezervi oluşturmalarına neden olmuştur. Calimero, tipik bir tutunamayandır³¹. Her zaman haksızlığa uğradığını çünkü diğerlerinin çok büyük kendisine çok küçük olduğunu düşünmektedir. Aksi gibi ailesindeki tek siyah civciv de odur. Toplumsal yaşam içinde de tıpkı Calimero gibi güçsüz olan, azınlıkta olan, atipik olan kişi ve sosyal gruplar mevcuttur. Calimero'ya benzeyenler sıklıkla haksızlığa uğradıklarını düşünürler ancak söz konusu durum kendilerine haksızlık yaptığını düşündükleri kişi ve grupların çoğu zaman umurlarında değildir. Zira haksızlığa uğrayanlar kendilerinden güçlü olanlara yönelttikleri taleplerde ısrarcı olurlarsa daha büyük haksızlıklarla karşılaşabileceklerinden çekinirler. Böylelikle atipik olanların sürekli olarak çoğunluktaki tipik olanların kendilerine haksız bir şekilde hakim olacağı kaygısını taşırlar. Söz konusu duruma özellikle Belçika ve Hollanda'da Calimero Kompleksi adı verilmektedir³².

Calimero, muhaliflerin kitle iletişim araçlarını kullanma imkanlarının oldukça düşük olduğu 12 Eylül darbesi sonrası dönemde kişilerin mensup oldukları sosyal grubun tipik özelliklerinden farklılaşmaları durumunda zararlı çıkacağı söylemini de yaygınlaştırmıştır. Bireylerin toplumun yargılamalarından çekinerek başka olmaya, farklı davranmaya çekinmesi, tipik olana uygun davranışları sayesinde bir takım toplumsal statülere kavuşmayı ummalarından kaynaklanmaktadır³³.

Toplumun yargılamaları sürekli olduğundan, kişi nasıl davranacağını düşünmeye vakit bulamaz ve çoğu zaman bilinçaltındaki sembollere yüklenen anlamların etkilediği sezgileriyle eylemlerini belirler. Bu nedenle, toplum içinde yaşanan her deneyim,

²⁷ Tevfik Özcan, Hukuk İdeolojisi: Adalet Sorununa Sosyolojik Bir Yaklaşım, Adalat Kavramı, Ed. Adnan Güriz, Türkiye Felsefe Kurumu Yayını, Ankara 2001, s.88

²⁸ Brent Ruben, Communication and Human Behaviour, Mac Millan, New York 1984, s.296.

²⁹ Macit Gökberk, Değişen Dünya Değişen Dil, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1997, s.67.

³⁰ Server Tanilli, Yaratıcı Aklın Sentezi, Adam, İstanbul 1997, s.67.

³¹ Bkz. <http://www.eksisozluk.com/show.asp?t=tutunamayanlar>

³² Bkz. http://en.wikipedia.org/wiki/Calimero#Calimero_complex ; <http://www.flanderstoday.eu/content/calimero>

³³ İnci San, Sanat ve Eğitim, Ütopya Yayınevi, Ankara 2004-12-30

doğaçlama oynanan bir tiyatro sahnesi olarak tanımlanabilir³⁴. Toplumsal yaşamın en akıcı olduğu anlardaki insan eylemlerinin pek çoğu, doğaçlama oynanan bir tiyatro oyununun pek çok özelliğini taşırlar³⁵.

Gadamer'in oyun fenomenolojisine göre, oyuncu oyun içinde kendi başkalığından vaz geçip, bireysel tasarımlarını oyun süreci içinde bilinçsizce askıya alır ve oyunun hareketliliği içinde kaybolur. Oyunu kendini sürekli tekrarlayarak değiştirir. Hiçbir zaman birbirinin aynı değildir; tekrarlandıkça kendini yeniler. "Aslında kendine özgü kuralları ve sınırları olduğundan sonlu, bitiş noktası belirgin olmadığından ve tekrarlar birçok şans faktörünün etkisiyle bir öncekiyle aynı olmadığından sonsuzdur³⁶."

Toplumsal yapı içinde bir arada yaşama oyununu tekrarlayarak değiştirenlerse birbirleriyle iletişim ilişkileri kuran bireylerdir. Ancak toplumun sosyoekonomik yapısı, bireylerin sosyal karakterlerini öyle biçimlendirir ki, kişiler çoğu toplumsal dayatmanın gerekleri doğrultusunda yapmak zorunda oldukları şeyleri gerçekten yapmak istediklerini sanmaya başlarlar³⁷. Bu nedenle roller benden çıkmaz, ben rollerden çıkar³⁸. Her birey yaşamının her döneminde büyük kısmı birbiriyle tam olarak uyuşmayan pek çok sosyal rolü oynamak durumunda kalır³⁹. Öte yandan bireyler ve topluluklar kendilerine kolektif kültürün geleneksel yapısı tarafından biçilen sosyal rollere uygun davranış modellerini kaçınılmaz olarak geliştirirler⁴⁰. Özellikle çocukluk döneminde izlenen çizgi filmler söz konusu sosyal rollere uygun davranış modellerini kişilere empoze etmektedir.

Calimero'nun İtalya'da gösterilen reklam amaçlı ilk maceralarında her bölümün sonunda reklamı yapılan deterjanla Calimero yıkanır. Yıkanınca Calimero'nun aslında siyah olmadığı, çok kirli olduğu için renginin kararmış olduğu vurgulanır. Reklamı yapılan deterjan sayesinde Calimero'nun rengi diğer civcivlerle aynı renge dönüşünce bedensel, bilişsel, davranışsal vb. tüm varoluşsal atipik özelliklerinin etkisi de birdenbire "önemsiz"leştirilir. Böylece Calimero tipik olana dönüştürülerek kendinden büyük ve sayıca fazla olanların zulmüne maruz kalmaktan ve haksızlığa uğramaktan "kurtarılmış" olur. İlk bölümlerinde Calimero, ırkçı, ayrımcı, damgalayıcı ve mevcut haksızlıklarla zulüm pratiklerini meşrulaştırmaya yönelik bir söyleme sahiptir. İlgili söyleme göre Calimero'nun atipikliği "kirli" olmasından kaynaklanmaktadır. Böylelikle tipik olmayanların hayatta yaşadığı sorunlar "kirli" olmalarına bağlanmış olur. Atipik olanların haksızlığa uğramalarına diğerleri açısından sözde "haklı" bir neden bulunup söz konusu durum mantığa bürününce tipik olanların vicdanları rahatlayacak; daha fazla haksızlığa uğrama kaygısıyla kaçınan bir ruh haliyle tiplere taleplerini iletmeye çekinen atipiklerin mevcut durumu böylece devam edecektir. Calimero belli bir yaş grubundaki kişilerin birlikte yaşama oyununda doğaçlama yaparken haksızlığa uğramamak için tipik sosyal rollere uyum sağlamak zorunluluğunu dayatmaktadır.

³⁴Jean Duvignaud, "The theatre in society: society in the Theatre", *Sociology of Literature&Drama*, s.82.

³⁵ Georges Gurvitch, "The Sociology of the Theatre", *Sociology of Literature&Drama*, s.72.

³⁶ Akın Ergüden, "Gadamer'de Estetik Deneyim Kavramı", *Felsefe ve Sanat*, yay.haz. Ömer Naci Soykan, Ara Yayıncılık, İstanbul 1990, s.63.

³⁷ Erich Fromm, *S ahip Olmak ya da Olmak*, çev. Aydın Arıtan, Arıtan Yayınevi, 1991, s.190

³⁸ Üstün Dökmen, *Sosyometri ve Psikodrama, Sistem Yatıncılık*, 1995, s.31.

³⁹ G. Gurvitch, "The Sociology of the Theatre", *SL&D*, ed.E.&T. Burns s.72.

⁴⁰ a.g.e..s.75-76.

Aslında toplumda birçok bakımdan tipik olanların yanı sıra tipik özellikler taşımayanların oluşturduğu değişik bakımlardan atipik olan pek çok farklı sosyal grup bulunmaktadır ve hemen hemen hiçbir bireyin de tüm özellikleri tipik değildir. Hemen her bireyin tipik olandan farklılık gösterip atipik bir sosyal gruba dahil olmasına neden olan bir özelliği vardır. Toplumların yapıtaşları olan bireyler kendi içlerindeki “Ama bu haksızlık” diyerek çılgın atan Calimeroları dinlerlerse kendilerinin tipik olduğu başkalarının Calimerolaştıkları durumlarda daha insafli olabilir. Böylelikle toplumlar da Calimerovari sosyal grupların taleplerini dinleyerek onlar için daha yaşanabilir bir flora oluşturabilir. Herkes kendi atipik olduğu durumlarda sesini duyurmakta daha çok zorluk çektiğine göre kendi atipiklikleri aracılığıyla başkalarının atipik olduğu durumları anlayabilir ve başkaları için sesini yükseltebilir.

Aslında son zamanlarda Türkiye’deki hemen her siyasal ya da sosyal grubun diğerlerinin hakları için daha fazla söylem geliştirmeye başlamasında Calimero izleyerek büyüyen neslin toplumsal yaşamda daha etkili olabileceği yaşlara ulaşmasının da etkisi olabilir. Zira Calimero’nun izleyenler üzerindeki etkisi başına gelenlerin tipik olana uymamaktan korkutmasından ibaret değildir. Atipik olanların maruz kaldığı zulmün haksızlık olduğu fikrini de yaygınlaştırmaktadır.

Calimero izleyerek büyüyen nesli etkileyen çizgi dizilerden bir diğeri ise He-man idi. He-man, Eternia adlı bir ülkenin erkek sosyal rollerine hiç de uymayan prensi Adam’ın alternatif egosuydu. Gücsüz ve feminen özelliklere sahip prens Adam (Türkçe’de Adem adına karşılık gelir), sihirli kılıcını havaya kaldırıp sihirli sözcükleri(“Gölgelerin gücü adına!”) haykırınca Türkçe’ye (o)erkek adam olarak çevrilebilecek olan maskülen özelliklere sahip He-man’e dönüşür. He-man güçlüdür ve “kötü”lerle savaşarak Türkçe’ye ebediyet olarak çevrilebilecek Eternia’yı korumaktadır. Çizgi dizinin kahramanının hakiki benliği olan Prens Adam, Calimero’ya oldukça fazla benzemektedir. Prens Adam da tıpkı Calimero gibi atipiktir. Tıpkı reklamı yapılan deterjanın Calimero’yu kirlerinden arındırarak tipikleştirmesi gibi militarizmin ve sorunların çözümünde şiddet kullanımının göstergesi olan sihirli kılıcı ve sihirli sözleri de Prens Adam’ı erkek sosyal rollerine, hem de en ideal şekilde uygun hale getirmekte ve böylelikle onu ebediyetin kurtarıcısı olarak lanse etmektedir. Üstelik He-man bölümlerinin sonunda çizgi kahramanlar çocuklara öğütler de vermektedir. Kısacası He-man tıpkı ikiz kız kardeşi She-Ra’nın kahramanı olduğu çizgi dizideki gibi kalıplaşmış sosyal rollere uygun davrananların şiddet kullanarak “kötü”leri yenip kainatı kurtardığı söylemini yaymaktadır. Böylelikle idealize edilerek toplumsallaştırılmış tipik sosyal rolleri oyna(ya)mayanlar “kötü” olmasalar dahi tipik kişilerin militarist kahramanlıklarına ihtiyaç duyan, kötülere karşı çaresiz kişiler olarak resmedilmektedirler.

Aynı dönemin bir başka çizgi dizisi ise kimilerince bir yönetim biçimi ile özdeşleştirilen Şirinler’dir. Küçük mavi yaratıklar olan Şirinler, köylerinde barış me mutluluk içinde yaşamakta ve “kötü” düşmanları büyücü Gargamel, Gargamel’in kedisi Azman ve Obur Dev’den kaçarak yaşamlarını sürdürmektedirler. Mükemmel bir işbölümü, özgür bir yaşam ve her sorunu sihirle çözen karizmatik lider Şirin Baba ile çizilen mutluluk tablosu pek çok çocuğu etkilemiş olsa gerek. Ancak Şirinler de tipikleştirme sorunundan muzdariptir. Her bir şirin değişik bir tipik özelliğiyle ön plana çıkmaktadır. Karşılarında ise mutlak kötüler yer almaktadır. Zaten sorun yönetim biçimlerinden ziyade insanların birbirini insan olma özellikleriyle değil çeşitli kategorilerin üyeleri olarak değerlendirmelerindedir. Hemen her çizgi film iyilerin ortak düşmanı mutlak kötülerin davranışlarıyla belirlenmektedir. Çocuklar kendileriyle ya da herhangi bir bakımdan toplumdaki tipik olan bireylerle aynı kategoriye

girmeyenleri düşman olarak algılayarak yetişmektedirler. Kendileri de toplumun düşmanı konumuna düşmemek kaygısıyla kendilerini özde ya da sözde tipikleştirme çabası içine girmektedirler. İnsanlar vatanperverlik anlayışlarını, uhrevi olana dair inançlarını hatta cinsel kimliklerini vb. toplumda genel kabul gören tipik sosyal rollere uygun hale getirmeye uğraştıkça atipik olanlar gitgide daha büyük birer tehlike olarak görülmeye başlanmakta ve algılanan tehlikenin bertaraf edilmesi adına zulme uğrayabilmektedirler.

Türkiye toplumlarına mensup insanlar asırlar boyunca kendini kör kuyularda merdivensiz bırakılmış hissetmiştir. İçindeki Calimero'yu duyarken kendini kuyudan çıkaracak bir He-man aramış, Karaca'nın mensup olduğu neslin değişik görüşleri savunan mensupları hep birer He-man olmaya çalışmışlardır.

Oysa hiç kimse kendisini değiştirmeden yaşadığı toplumdaki sorunları çözemez ve sihirli sözcüklerle birer He-man'e dönüşemez. Ancak önemli ve gerekli işler yapmak için de bazılarının sandığının aksine He-man ya da She-ra olmak da gerekmez. Zaten çizgi filmlerde olduğu gibi insanları süper kahramanlara dönüştürebilecek sihirli sözcüklere gerçek hayatta yer yoktur. İnsanlara kim olurlarsa olsunlar koşulsuz bir sevgiyle yaklaşmak, adaletsizlikleri korkmadan eleştirebilmek ve herkesin iyiliğini istemek sıradan insanların süper kahramanlara dönüşmesi için yeterlidir. Böylesi bir tutumla içimizdeki Calimero'ları dinleyip atipik özellikler taşıyanlar için tıpkı üzgün olan her şirine topladığı çiçeklerden veren Şirine gibi sevgiyle yaklaşmak kişiler, gruplar ve toplumlar arasında işbirliğine dayalı ve huzurlu bir birlikte yaşama kültürü oluşturulabilmek için yeterlidir. Kör kuyularda merdivensiz bırakanların yaptıklarından pişman olmasını sağlayıp aradaki buzları eriten tarih boyunca her zaman merdivensiz kalanların onlara yaptıkları hataları gösterip içlerindeki Calimero'ların sesini duymalarını sağlarken verdikleri çiçeklerin taşıdığı sevgi olmuştur. Doksanlı yıllardan itibaren tıpkı Oya-Bora'nın şarkısının söylediği gibi bedeli ne olursa olsun şimdi birbirimize kavuşmak için "Sevmek Zamanı"dır.

İnsanların birbirlerine sırf insan olmalarından dolayı sevgi beslemelerinin önündeki en büyük engellerden biri tv serileri aracılığıyla etkisi egemenler tarafından güçlendirilen tipikleştirmeye dayalı önyargılar ve farklı olanı düşmanlaştıran mitoslardır. Gündelik hayatta karşılaştığı pek çok olay ve verinin tamamını değerlendirebilecek enerjisi ve vakti olmayan insanlar, çoğunlukla, kişi ve olguları ortak özelliklerine göre gruplandırıp tipikleştirerek etiketleme eğilimini göstermektedir. Her hangi bir problemi çözmek gerektiğinde, çözümü belirleyen kişi ve olgular, sosyal gruplara mensubiyetlerine göre ilgili grubun genel özellikleri olarak kabul edilen değer yargıları aracılığıyla tanımlanmaktadır. Şöyle ki, herhangi bir insan, diğer insanları karakter olarak değil tip olarak kabul etmekte ve verilerin azalması ve kendinin bu süreçte fazla değişmek zorunda kalmaması için, kendi değer yargılar sistemine ve çıkarlarına uygun bir şekilde tipikleşmesini arzulayabilmektedir. Toplumsal yapının düzeni ve yapısını, toplumların bir arada yaşamasına dair kuralları koyanların, öğretenlerin ve uygulayıcıların önyargılarının büyük ölçüde belirlediği iddia edilebilir⁴¹.

⁴¹ Önyargıların ve sosyal rollerin oluşumu, işlevleri, karar alma ve yorumlama süreçlerine etkileri vb. İçin ayrıca bkz. Michael. Argyle, The Psychology of Interpersonal Behaviour, Penguin, Harmondsworth, 1972; Eric Berne, Games People Play; the Psychology of Human Relationships, Watts, New York 1964; Carol Dweck, Self-theories: Their Role in Motivation, Personality, and Development, Psychology Press, Philadelphia 2000; Todd Nelson, The Psychology of Prejudice , Allyn and Bacon, Boston 2002.

III. ÖNYARGILAR VE MİTOSLAR

Önyargı değişik şekillerde tanımlanabilir. Bir tanıma göre önyargı; esnek olmayan, hatalı bir genellemeye dayalı antipatidir⁴². Bir başka tanıma göre ise önyargı; bir grup insana karşı takınılan duygusal ve sert tavidir⁴³. Önyargı; belli bir gruba mensup olmalarından dolayı başkalarına karşı takınılan olumsuz tavır⁴⁴ olarak ya da kategorizasyona dayalı farklılık değerlendirmeleri⁴⁵ olarak da tanımlanabilir.

Önyargılar tipikleştirici genellemelerden kaynaklanır. Genellemeler tanımlayıcı olabileceği gibi (bir grubun üyelerine) emredici de olabilir. Tanımlayıcı olanlar belli bir grubun üyelerinin davranışlarının, tercihlerinin vb. ortak ve benzer olduğunu kanıtlamaya yönelik genellemelerdir. Örneğin; Kadınlar iyi sekreter, erkekler iyi fizikçilerdir vb. genellemeler...Ancak emredici olanlar belli bir grubun üyelerinin belli bir şekilde davranmaları, düşünmeleri ve hissetmeleri gerektiğine dairdirler ve beklenen şekilde davranmayan grup üyeleri dışlanabilir ya da cezalandırılabilirler⁴⁶. Örneğin; kadınlar şefkatlidir. Tipikleştirmeye dayalı olarak ortaya çıkan önyargılar ayrımcılığa yol açabilmektedir.

Bu açıdan bakıldığında dezavantajlı konumda olan grupların sosyal konumlarını meşrulaştırma amacıyla tipikleştirildiği ileri sürülebilir. Örneğin kadının yeri evidir düşüncesi kadının sosyal rolünü meşrulaştırmaya yöneliktir. Böylece bu grupların toplumsal kaynakların ve iktidarın paylaşımındaki dezavantajlı konumu sözde “haklı” bir gerekçeye dayandırılmış olur, yani mantığa bürünür⁴⁷.

Tipikleştirmenin işlevleri kişisel düzeyde ve toplumsal düzeyde ele alınabilir. Tipikleştirmenin kişisel düzeyde işlevleri üç temel kategoride incelenebilir:

a) **Algısal İşlevi:** Tipikleştirme, insanları karşılaştıkları her insan hakkında özel olarak düşünme zorunluluğundan kurtaran bir algı aracıdır⁴⁸.

b) **Egoyu savunma işlevi:** Tipikleştirme, kişinin diğerlerini basmakalıplaştırmak suretiyle yadsımasını sağlar. Bu da kişinin egosunu tatmin etmesini sağlar.

c) **Sosyal işlevi:** Tipikleştirme, kişinin kendi grubunu tanımlamasına ve ona uyum sağlayabilmesine yarayan bir araçtır.

Tipikleştirmenin grup düzeyinde işlevleri ise iki temel kategoride ele alınabilir:

⁴² Gordon W.Allport, The Nature of Prejudice, Reading, 1954, s.10.

⁴³ bkz.G.E.Simpson, J.M.Yinger, Racial and Cultural Minorities: An Analysis of Prejudice and Discrimination, Harper and Row, 1965.

⁴⁴ Harry D. Fishbein, Peer Prejudice and Discrimination: Evolutionary Cultural and Developmental Dynamics, Boulder, 1996, s.5.

⁴⁵M.Jones, Social Psychology of Prejudice, University of Memphis, 2002, s.3.

⁴⁶ A.H.Eagly, M.Makhijani, B.G.Klonsky, Gender and the evolution of Leaders: A Meta-analysis, Psychological Bulletin, vol.111, 1992, s.3-22.

⁴⁷ M.Jones, Social Psychology of Prejudice, University of Memphis, 2002, s.11.

⁴⁸Melinda Jones, Social Psychology of Prejudice, University of Memphis, 2002, s.77.

a) **Toplumsal Grubu Meşrulaştırma**

b) **Sistemi meşrulaştırma**

Bilgisizlikten kaynaklanan yanlış önyargılar tarih boyunca çoğunlukla mitoslar(söylenler) aracılığıyla kitleler arasında yaygınlaşmıştır ve tarihi mitosların yeni görüngüleri özellikle popüler kültür ürünleri aracılığıyla toplumsal bellek ve kolektif bilinçaltında yeniden üretilmeye devam etmektedir. Zira söylenler olaylar hakkında önceden hazır cevaplar üretme işlevine sahiptirler. Söylenleri bu kadar etkili kılan şey insanların iyi-kötü ayırımına dair belirlilik ihtiyacı hissetmesidir. İnsanın iyiyle kötünün açıkça ayırt edilebildiği bir dünya dilemesi de anlamadan önce yargılama isteğinden kaynaklanmaktadır.⁴⁹. Mitoslar ve önyargılar yargılamayı dolayısıyla da akıl yürütme süreçlerini hızlandırır.

Bireylerin belirli bir duruma ilişkin iyi-kötü ayırımı konusunda açıkça emin olamadıkları zaman, çoğunlukla benimsedikleri çözüm sorunlara kolektif akıl tarafından kabullenilebilecek şekilde yaklaşmaktır. Zamanla, değişik sosyal grupların söylemlerini belirleyen ve klişeleşen bu yaklaşım üzerinden temellendirilen gerekçeler çoğunlukla toplumun ya da belli sosyal grupların doğruluğunu sorgulamadığı klişe bilgilere dönüşebilmektedir. Günümüzde insanların, sosyal grupların ve toplumların karşılıklı olarak mazlum-zalim ilişkisine girmeksizin huzur içinde birlikte yaşamalarını sağlayabilecek bir kültürel yapının oluşmansın önündeki en büyük engellerden biri de insanların olayları ve olguları değerlendirme biçimidir. Günümüzde olayların ve olguların çoğunlukla gerçekler ışığında değil, her gün yeniden üretilen önyargıları oluşturan söylenlerin (mitosların) de etkisiyle şekillenen değer yargıları ve yanlış inançlar doğrultusunda değerlendirildiği ileri sürülebilir⁵⁰.

Öte yandan herhangi bir öznenin düşündükleri veya inandıkları, nesnelere, olayları ve olguları görüşünü etkiler⁵¹. Dolayısıyla insan davranışlarını inceleme sürecinde, kişinin görüş biçimi, onun düşünce sistemini de belirleyecektir. Görüş biçimlerimizi ise genellikle doğruluklarını sorgulamaksızın inandığımız mitoslar ve önyargılarımız belirler. Kişilerin düşünce sistemleri ise kural olarak düşünme üzerine değil, emretme üzerine kuruludur; salt farklılıkları esas alarak emredense, bilinçaltından başkası değildir⁵²... Öte yandan, bilinç ise, bireyin neredeyse bütün dürtülerini ve davranışlarını mantığa bürüme yoluyla bilinçaltının emirlerini çoğu zaman desteklemektedir. Bilme istencimizi yönlendiren paylaşım tipi ise bizim “bilme” kıstasımızdan farklı bir referansa göre bilenleri dışlama sistemi üzerine kuruludur⁵³. Söz konusu nedenle, önceki bilgilerimizden hareketle karşılaştığımız sorunları yorumlarken farklı olasılıkları dışlama eğilimi taşırız.

⁴⁹ Milan Kundera, Roman Sanatı, çev.İsmail Yerguz, Afa Yayıncılık, İstanbul, 1989,s.15.

⁵⁰ Söylen ve edebiyata etkileri hakkında geniş bilgi için ayrıca bkz. Joseph Campbell , The Power of Myth, Doubleday, New York 1988; Graham Dunkley, Free Trade : Myth, Reality and Alternatives, White Lotus, Bangkok 2004; Mircea Eliade, Myth and Reality, Harper & Row , New York 1963.

⁵¹ bkz. Roland Barthes, Çağdaş Söylenler,çev.Tahsin Yücel,Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul 1990, s.159; John Berger, Görme Biçimleri, Metis Yayınları, İstanbul 2004; John Fiske, İletişim Çalışmalarına Giriş, çev.Süleyman İrvan, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara 2003.

⁵² Paul Ricoeur, “Structure and Hermeneutics”, çev.Kathleen McLaughlin, The Conflict of Interpretations:Essays in Hermeneutics,ed.Don Ihde, Northern University Press, Evanston 1974, s.40

⁵³ Michel Foucault, Ders Özetleri, çev.Selahattin Hilav, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1993, s.11-13.

Sorunların değerlendirilme kıstası genellikle mitoslar ve popüler kültür ürünleri aracılığıyla yaygınlaştırılan önyargılar ve söylemlerdir. Mitoloji ve popüler kültür ürünleri, kolektif bilinçaltına dolayısıyla bilince dolayısıyla kararlara ve yargılara etki etmektedir⁵⁴.

IV. SONUÇ

Mitoslar yoluyla düşünme algısal, öznel ve her kalıba sokulabilen bir düşünce tarzıdır. Mitosta doğa ve toplum olayları insanlar tarafından bilinçsizce özümlemiş ve tarih boyunca sürekli olarak yeniden kalıba dökülmüştür⁵⁵. Kolektif olarak oluşturulan toplumsal karakter özellikleri, bireysel karakter özelliklerini büyük ölçüde belirler⁵⁶. Örneğin, hukukun intikama dayalı olması gerektiği miti, eski Yunan tragedyelerinden itibaren pek çok edebi eser aracılığıyla yaygınlaştırılarak hem toplumsal karakter özelliklerini hem de bireylerin adalet algısını halen belirlemeye devam etmektedir.⁵⁷ Günümüzde tragedyelerin yerini Tv serileri ve popüler şarkılar almıştır. Söz kültür ürünlerinin kapitalist sistemin devamı için ihtiyaç duyduğu mitosların ve önyargıların etkisinden mümkün olduğunca arındırmak toplumsal adaletin sağlanabilmesi bakımından son derece önemlidir. Mitosların ve önyargıların takati kesildikçe içimizdeki Calimerolar'ın sesini duymamızı engelleyen parazitler azalacak birbirimiz kuyulara atmak yerine birbirimize çiçek verme eğilimimiz artacaktır.

Tipik-atipik ayrımının sadece sosyal gruplar ve kişiler için değil toplumlar için de geçerli olduğu ileri sürülebilir. Adalet duygusunun gelişimi için, çocukların kendi aralarında karşılıklı dayanışma ve saygılarından başka bir şey gerekli değildir⁵⁸.” Zira seven bir kâlp her türlü bilgelik ve bilinçten daha iyi ve kuvvetlidir⁵⁹. Geçmiş zamandaki kör kuyulardan çıktıktan sonra başlayan zaman ise şimdiki zaman değil “Sevmek zamanı”dır!..

⁵⁴ Sigmund Freud, Sanat ve Sanatçılar Üzerine, çev.Kâmuran Şipal, Bozak Yayınları, İstanbul 1979, s.209-223.

⁵⁵ George Thompson, İnsanın Özü, çev.Celâl Üster, Payel Yayınevi, İstanbul 1979, s.80-82.

⁵⁶ Yuri Davidov, Özgürlük ve Yabancılaşma, çev.Sargut Şölçün, Bilim ve Sosyalizm Yayınları, Ankara 1990, s.49-50.

⁵⁷ Richard A.Posner, Law and Literature, Harvard University Pres, Cambridge 2002, s.49-93.

⁵⁸ Jean Piaget'den aktaran Meral Çileli,Ahlak psikolojisi ve Eğitimi, V yayınları, Ankara 1986, s.38.

⁵⁹ Martha C. Nussbaum, Love's Knowledge Essays on Philosophy and Literature, Oxford University Press, New York,1992, s.230.

KAYNAKÇA

1. Alkan Türker & Ergil Doğu, Siyaset Psikolojisi, Turhan Kitabevi, Ankara, 1980
2. Allport Gordon W., The Nature of Prejudice, Reading, 1954
3. Andersen Kenneth, Introduction to Communication, University of Illinois, Illinois, 1972
4. Arendt Hannah, Geçmişle Gelecek Arasında, çev. Bahadır Sina Şener, İletişim Yayınları, İstanbul, 1996
5. Argyle Michael., The Psychology of Interpersonal Behaviour, Penguin, Harmondsworth, 1972
6. Atkinson Rita L., Atkinson Richard C., Smith Edward, Hilgard Ernst, Psychology, HBJ, San Diego, 1985.
7. Barthes Roland, Çağdaş Söylenler, çev. Tahsin Yücel, Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1990
8. Bauman Zygmunt, Sosyolojik Düşünmek, çev. Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Yayınları, 2004
9. Berger John, Görme Biçimleri, Metis Yayınları, İstanbul, 2004
10. Berne Eric, Games People Play; the Psychology of Human Relationships, Watts, New York, 1964
11. Billig Michael, Prejudice, Categorization and Particularization, European Journal of Social Psychology, vol.15, 1985
12. Bruma Ian, Wages of Guilt, Vintage, London, 1995
13. Burke Kenneth, Language as Symbolic Action, University of California Press, Londra, 1984
14. Campbell Joseph, The Power of Myth, Doubleday, New York 1988
15. Cassirer Ernst, An Essay On Man, New York, Doubleday & Company, 1956
16. Çileli Meral, Ahlak psikolojisi ve Eğitimi, V yayınları, Ankara 1986
17. Connerton Paul, Toplumlar Nasıl Anımsar, çev. Alâeddin Şenel, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1999
18. Çotuksöken Betül, Felsefeyi Anlamak Felsefe ile Anlamak, İnkılap Yayınevi, İstanbul, 2001

19. Davidov Yuri, Özgürlük ve Yabancılaşma, çev.Sargut Şölçün, Bilim ve Sosyalizm Yayınları, Ankara 1990
20. Deleuze Gilles & Parnet Claire, çev.Ali Akay, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1990
21. Dökmen Üstün, Sosyometri ve Psikodrama, Sistem Yayıncılık,1995
22. Dunkley Graham, Free Trade : Myth, Reality and Alternatives, White Lotus, Bangkok 2004
23. Duverger Maurice, Siyaset Sosyolojisi, çev.Şirin Tekeli, İstanbul, Varlık yayınları
24. Duvignaud Jean, “The theatre in society: society in the Theatre”, Sociology of Literature&Drama, ed.Elizabeth Burns&Tom Burns, Penguin Books,Harmondsworth,1973
25. Dweck Carol, Self-theories: Their Role in Motivation, Personality, and Development, Psychology Press, Philadelphia, 2000
26. Eagly A.H., Makhijani M., Klonsky B.G., Gender and the evolution of Leaders: A Meta-analysis, Psychological Bulletin, vol.111, 1992
27. Eliade Mircea, Myth and Reality, Harper & Row , New York 1963 Ergüden Akın,“Gadamer’de Estetik Deneyim Kavramı”, Felsefe ve Sanat, yay.haz. Ömer Naci Soykan,Ara Yayıncılık, İstanbul,1990
28. Ellis Henry C. - Hunt R. Reed, Fundamentals of Cognitive Psychology, Wm. C. Brown Communications. Inc. , Dubuque, 1993
29. Fishbein Harry D., Peer Prejudice and Discrimination: Evolutionary Cultural and Developmental Dynamics, Boulder, 1996
30. Forrester John, Hakikat Oyunları, çev. Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1999
31. Foucault Michel, Ders Özetleri, çev.Selahattin Hilav, Yapı Kredi Yayınları,İstanbul,1993.
32. Foucault Michel, Doğruyu Söylemek, çev. Kerem Eksen, Ayrıntı Yayınları, İstanbul,2005
33. Freud Sigmund, Sanat ve Sanatçılar Üzerine, çev.Kâmuran Şipal, Bozak Yayınları, İstanbul 1979
34. Fromm Erich,Sahip Olmak ya da Olmak,çev Aydın Arıtan, Arıtan Yayınevi,1991
35. Gadamer Hans-G. , Truth and Method, Sheed and Ward, London, 1975
36. Geertz Clifford,The Interpretation of Cultures,Fontana Pres, Londra, 1993.
37. Gökberk Macit, Değişen Dünya Değişen Dil, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1997
38. Gurvitch Georges, “The Sociology of the Theatre”, SL&D, ed.E.&T. Burns

39. Habermas Jürgen, ‘İdeoloji’ Olarak Teknik ve Bilim, çev.Mustafa Tüzel, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2001
40. Heller Agnes & Heller Ference, Postmodern Politik Durum,çev.Şükrü Argın&Osman Akınhay,Öteki Yayınevi,Ankara,1993
41. Horkheimer Max, Akıl Tutulması, çev.Orhan Koçak, Metis Yayınları, İstanbul,1994
42. Jacoby Russell, Belleğini Yitiren Toplum, çev.Hakan Atalay, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1996
43. Jones Melinda ., Social Psychology of Prejudice, University of Memphis, 2002
44. Jost J.T., Banaji M.R., The Role of Stereotyping in System Justification and the Production of False Consciousness, British Journal of Social Psychology, vol.33, 1994
45. Jung Carl G., “Approaching the Unconscious”, Man and His symbols, Dell publishing, New York,1968
46. Keough Kelli, Social Psychology of Gender, Race, and Ethnicity, McGraw-Hill Higher Education, New York, 2000
47. Köknel Özcan, İnsanı Anlamak, Altın Kitaplar, İstanbul, 1993
48. Kundera Milan, Roman Sanatı, çev.İsmail Yerguz, Afa Yayıncılık, İstanbul, 1989
49. Kundera Milan, Varolmanın Dayanılmaz Hafifliği,Fatih Özgüven,İletişim Yayınları, 1987,11.baskı.”
50. Locke John, İnsan Anlığı Üzerine Bir Deneme, çev.Vehbi Hacıkadiroğlu, Kabalcı Yayınevi, İstanbul,1996
51. May Rollo, Yaratma Cesareti,,çev.Alper Oysal, İstanbul, Metis Yayınları,2001
52. Mejujev Vadim, Kültür ve Tarih, Ankara,Başak Yayınlar, 1987
53. Miller Michael Vincent, İkili İlişkilerde Terörizm, çev. Sinem Gül, Varlık Yayınları, İstanbul, 1997
54. Nelson Todd, The Psychology of Prejudice, Ally and Bacon, 2002
55. Nussbaum Martha C., Love’s Knowledge Essays on Philosophy and Literature, Oxford University Press, New York,1992
56. Özcan Tevfik, Hukuk İdeolojisi:Adalet Sorununa Sosyolojik Bir Yaklaşım, Adalat Kavramı, Ed.Adnan Güriz, TFK, Ankara, 2001
57. Posner Richard A., Law and Literature, Harvard University Pres, Cambridge, 2002

58. Ricoeur Paul, "Structure and Hermeneutics", çev.Kathleen McLaughlin, The Conflict of Interpretations:Essays in Hermeneutics,ed.Don Ihde, Northern University Press, Evanston ,1974
59. Rorty Richard, "Pragmatistin Yolculuğu", Yorum ve Aşırı Yorum, der. Umberto Eco, çev. Kemal Atakay, Can Yayınları, İstanbul, 2003
60. Ruben Brent, Communication and Human Behaviour, Mac Millan, New York,1984
61. San İnci, Sanat ve Eğitim, Ütopya Yayınevi, Ankara,2004
62. Sezgin Gizem, İçimizdeki Calimero, <http://www.haberinioku.com/haberdetay/6122--icimizdeki-calimero.html>
63. Simpson G.E. & Yinger J.M., Racial and Cultural Minorities: An Analysis of Prejudice and Discrimination, Harper and Row, 1965
64. Sontag Susan, Başkalarının Acısına Bakmak, çev. Osman Akınhay, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2004.
65. Tanilli Server, Yaratıcı Aklın Sentezi, Adam, İstanbul, 1997
66. Thompson George, İnsanın Özü, çev.Celâl Üster, Payel Yayınevi, İstanbul 1979
67. Yalçinkaya Ayhan, Siyasal ve Bellek, Phoenix Yayınevi, Ankara, 2005
68. Yazıcı İsmet, Kitle İletişiminde İmaj Kuramsal Bir Yaklaşım,Bilim Yayınları,İstanbul,1997
69. Yücel Tahsin, Yapısalcılık, Can Sanat Yayınları, İstanbul, 2005.
70. Yücel Tahsin, Yazın ve Yaşam, Yol Yayınları, İstanbul,1983
71. Zanna M.P., On The Nature of Prejudice, Canadian Psychology, vol:35, 1994
72. Zizek Slavoj, İdeolojinin Yüce Nesnesi, çev. Tuncay Birkan, Metis Yayınları, İstanbul, 2004

E-KAYNAKÇA

- www.gutenberg.org/dirs/etext99/sympo10.txt
- http://en.wikipedia.org/wiki/Calimero#Calimero_complex
- <http://www.flanderstoday.eu/content/calimero>
- <http://www.eksisozluk.com/show.asp?t=tutunamayanlar>
- www.youtube.com/watch?v=Ogm4P8WCjvo
- www.youtube.com/watch?v=XLEtE0q3sX0

- <http://en.wikipedia.org/wiki/Calimero>

- <http://www.eksisozluk.com/show.asp?t=calimero>

- www.youtube.com/watch?v=vSCp2aa0Uw

- <http://www.eksisozluk.com/show.asp?t=he-man>

- <http://www.youtube.com/watch?v=7yeA7a0uS3A>

- <http://www.smurf.com/en/home/> ; <http://www.youtube.com/watch?v=zDxNBzbJrx8>

- www.youtube.com/watch?v=rtGpYYyGOkI

- http://www.youtube.com/watch?v=gJt5_70Cz1c